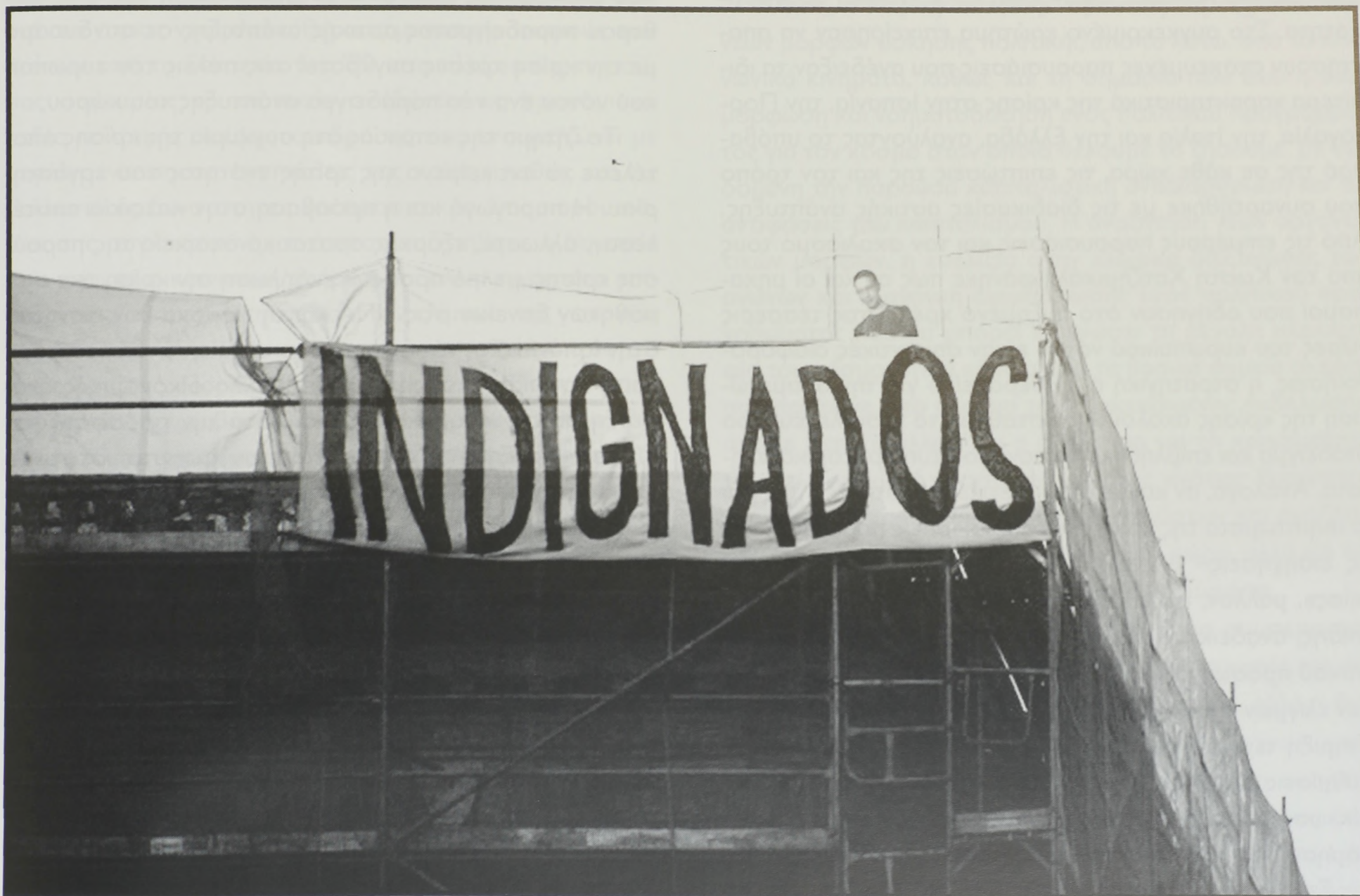

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ «ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΕΥΡΩΠΗΣ»

ΜΑΡΙΑ ΚΑΛΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΥ / ΠΕΝΝΥ ΚΟΥΤΡΟΛΙΚΟΥ / ΔΗΜΗΤΡΑ ΣΙΑΤΙΤΣΑ /
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Στις 7-9 Φεβρουαρίου 2013 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, ένα τριήμερο διεθνές εργαστήριο με θέμα «Καθεστώτα κρίσης και αναδυόμενα κοινωνικά κινήματα στις πόλεις της Νότιας Ευρώπης».¹ Το εργαστήριο οργανώθηκε από την ομάδα Encounter Athens σε συνεργασία με το INURA της Αθήνας (International Network for Urban Research and Action) και το Ινστιτούτο Διακυβέρνησης και Δημόσιων Πολιτικών (IGOP) του Αυτόνομου Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης. Το εργαστήριο χρηματοδοτήθηκε από τα Regional Workshop Awards του περιοδικού ριζοσπαστικής γεωγραφίας Antipode και είχε την υποστήριξη του Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας του ΕΜΠ.

Η Μαρία Κаланτζοπούλου είναι πολιτικός μηχανικός και υποψήφια διδάκτωρ στο ΕΜΠ. Η Πέννυ Κουτρολίκου είναι αρχιτέκτων και διδάκτωρ πολεοδομίας του UCL, ενώ η Δήμητρα Σιατίτσα και η Ευαγγελία Χατζηκωνσταντίνου είναι αρχιτέκτονες και υποψήφιες διδάκτορες στο ΕΜΠ. Είναι, επίσης, όλες μέλη της ομάδας Encounter Athens.

Βασική επιδίωξή του ήταν να φέρει σε επαφή κοινωνικά κινήματα και ακαδημαϊκούς / ερευνητές από την Ελλάδα, την Ιταλία την Ισπανία και την Πορτογαλία, με στόχο την κριτική διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στις πόλεις της νότιας Ευρώπης, την ανταλλαγή εμπειριών από συγκεκριμένες πρακτικές και αγώνες, καθώς και τη συλλογική παραγωγή ιδεών και κατευθύνσεων ριζοσπαστικής δράσης. Το εργαστήριο οργανώθηκε γύρω από εστιασμένες παρουσιάσεις και οργανωμένες συζητήσεις, σε τέσσερις θεματικές ενότητες που συμπύκνωναν τα βασικά ζητήματα προς

διερεύνηση: «Καθεστώτα κρίσης σε πόλεις της νότιας Ευρώπης», «Υπερ-νεοφιλελεύθερη αστική ανάπτυξη», «Η κρίση της κατοικίας» και «Το τοπικό ως αναφορά για νέες κινητοποιήσεις, δίκτυα αλληλεγγύης και δράσεις».

Στην πρώτη ενότητα επιχειρήθηκε να προσεγγιστεί η έννοια του «καθεστώτος κρίσης» στις πόλεις της νότιας Ευρώπης. Το ερώτημα που τέθηκε ήταν αν και με ποιους τρόπους τα νέα φαινόμενα και οι μετασχηματισμοί που επιτελούνται στα πλαίσια της παρούσας κρίσης συγκροτούν μία νέα πολιτική, οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα. Στο συγκεκριμένο ερώτημα επιχείρησαν να απαντήσουν στοχευμένες παρουσιάσεις που ανέδειξαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κρίσης στην Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ιταλία και την Ελλάδα, αναλύοντας το υπόβαθρό της σε κάθε χώρα, τις επιπτώσεις της και τον τρόπο που συναρτήθηκε με τις διαδικασίες αστικής ανάπτυξης. Από τις επιμέρους παρουσιάσεις και τον σχολιασμό τους από τον Κωστή Χατζημιχάλη φάνηκε πως αν και οι μηχανισμοί που οδήγησαν στο αυξημένο χρέος στις τέσσερις χώρες του ευρωπαϊκού νότου είχαν σημαντικές διαφοροποιήσεις, η στρατηγική ή η «θεραπεία» για την αντιμετώπιση της κρίσης ακολούθησε σταθερά το νεοφιλελεύθερο υπόδειγμα και επιβλήθηκε με πανομοιότυπα ρητορικά σχήματα. Ανάλογα, αν και με διαφορετικές ταχύτητες, ήταν και τα συμπτώματα της κρίσης, τα οποία –όπως προέκυψε από τις εισηγήσεις– βιώνονται ως συμπτώματα της «θεραπείας», μάλλον, παρά αυτής καθαυτής της κρίσης. Κοινά, επίσης, αναδεικνύονται τα φαινόμενα διαφθοράς του πολιτικού προσωπικού, ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων και των ελιγμών τους, η εδραίωση της επικυριαρχίας και η υποστήριξη των ανώτερων εισοδηματικών τάξεων, οι μεταρρυθμίσεις στην κατεύθυνση ιδιωτικοποιήσεων και της συρρίκνωσης του κράτους ως μέρος της στρατηγικής εξοικονόμησης πόρων και αντιμετώπισης του δημόσιου χρέους.

Στη δεύτερη ενότητα του εργαστηρίου παρουσιάστηκαν πρόσφατα παραδείγματα προγραμμάτων και έργων αστικής ανάπτυξης. Πρόκειται, κυρίως, για μεγάλης κλίμακας επενδύσεις και προγράμματα ιδιωτικοποίησης της δημόσιας περιουσίας που στα πλαίσια της συγκυρίας προωθούνται μεταξύ άλλων και στη νότια Ευρώπη με μεγάλη ένταση. Μέσα από την παρουσίαση των επιμέρους παραδειγμάτων αναδείχθηκαν οι κοινές στρατηγικές προώθησής τους, όπως η υπερεκτίμηση των προσδοκώμενων ωφελιών από την υλοποίησή τους, ιδιαίτερα όσον αφορά στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η υποεκτίμηση των επιπτώσεων (περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών), η απόκρυψη του ότι στα 'έξοδα' συμμετέχει με την παραχώρηση γης και την κατασκευή υποδομών η τοπική αυτοδιοίκηση ή το κράτος ενώ από τα 'έσοδα' ωφελείται κυρίως ο επενδυτής, η παράκαμψη του υφιστάμενου συστήματος σχεδιασμού και, τέλος, η προσφυγή σε αντιδημοκρατικές μεθοδεύσεις, όσον αφορά στις διαδικασίες δια-

βούλευσης και πληροφόρησης των τοπικών κοινωνιών και τη θεσμική αναπροσαρμογή κατά τη βούληση των υποψήφιων επενδυτών. Σχολιάζοντας, ο Νίκος Μπελαβίλας επισήμανε πως απέναντι στα ολιγαρχικά συμφέροντα και την αυταρχική διακυβέρνηση διαμορφώνονται νέοι τρόποι αντίστασης και αντίληψης του κόσμου, στους οποίους η υπεράσπιση του περιβάλλοντος προβάλλει καίρια ως παγκόσμια αξία με σημαίνουσα και ανατρεπτική δυναμική. Ένα από τα ερωτήματα που απασχόλησαν τη συζήτηση που ακολούθησε ήταν αν η εντατικοποίηση του φιλελεύθερου παραδείγματος αστικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την κρίση χρέους συγκροτεί στις πόλεις του ευρωπαϊκού νότου ένα νέο παράδειγμα ανάπτυξης του χώρου.

Το ζήτημα της κατοικίας στη συγκυρία της κρίσης αποτέλεσε το αντικείμενο της τρίτης ενότητας του εργαστηρίου. Η παραγωγή και η πρόσβαση στην κατοικία αποτέλεσαν, άλλωστε, εξ αρχής συστατικό στοιχείο της παρούσας κρίσης, με πιο προφανή εκδήλωση την κρίση των ενυπόθηκων δανείων στις ΗΠΑ και τη φούσκα των ακινήτων στην Ισπανία. Στη νότια Ευρώπη, ο τομέας των κατασκευών και η κατοικία έχει αποτελέσει μοχλό οικονομικής ανάπτυξης τόσο ιστορικά όσο και κατά την πρόσφατη περίοδο της αυξημένης συμμετοχής του χρηματοπιστωτικού τομέα στην αγορά ακινήτων. Κοινή διαπίστωση η εντεινόμενη στεγαστική κρίση, η οποία οφείλεται όχι μόνο στη μείωση των εισοδημάτων και την ανεργία, αλλά και στην πλήρη εξάρτηση της πρόσβασης στην κατοικία από τον δανεισμό, στην κατάργηση των ήδη περιορισμένων στεγαστικών παροχών, στις πολιτικές φορολόγησης των ακινήτων και στην περαιτέρω απορρύθμιση του τομέα της κατοικίας, που προκύπτουν ως απαιτήσεις των μνημονίων και των ευρωπαϊκών συμφωνιών δημοσιονομικού περιορισμού. Οι κατασχέσεις, οι εξώσεις, οι κακές συνθήκες στέγασης και η αύξηση των αστέγων είναι κοινός τόπος στις πόλεις της νότιας Ευρώπης, παράλληλα με ένα μεγάλο απόθεμα κενών και αχρησιμοποίητων κατοικιών, που ωστόσο δεν αξιοποιείται για την κάλυψη των αυξανόμενων στεγαστικών αναγκών. Στις παρουσιάσεις αναδείχθηκε ένα μεγάλο εύρος πρακτικών και κινηματικών δράσεων που καλύπτει από καταλήψεις στέγης έως παρεμβάσεις ενάντια σε εξώσεις και κατασχέσεις. Ειδικότερα, οι αγώνες ενάντια στις εξώσεις και τις κατασχέσεις που ξεκίνησαν από την Ισπανία αναδείχθηκαν ως κομβικής σημασίας στη παρούσα συγκυρία καθώς μετασχηματίζουν την αδυναμία αποπληρωμής των στεγαστικών δανείων από ατομικό σε συλλογικό πρόβλημα, με τρόπο που διαπραγματεύεται συνολικά το μοντέλο πρόσβασης στην κατοικία. Στη συζήτηση που ακολούθησε τις παρουσιάσεις και τον σχολιασμό του Σταύρου Σταυρίδη για το «δικαίωμα στην κατοικία» συζητήθηκε το ζήτημα της ιδιοκτησίας, η ανάγκη για ευρείες συμμαχίες ανάμεσα σε επιμέρους ομάδες με διαφορετικά χαρακτηριστικά πρόσβασης και πρόσληψης της έννοιας

της κατοικίας, τα πρακτικά ζητήματα της οργάνωσης και της υλικής πραγματικότητας των δράσεων, η κατοικία ως «κοινό αγαθό» και η ανάγκη αναζήτησης νέων συλλογικών τρόπων εξασφάλισής της, καθώς και οι δυσκολίες υπέρβασης εδραιωμένων αντιλήψεων για την κατοικία και την κατοίκηση.

Η τέταρτη θεματική του εργαστηρίου αφορούσε στο «τοπικό» ως πεδίο αναφοράς για κινητοποιήσεις και δράσεις αλληλεγγύης. Αν και το τοπικό επίπεδο έχει αναδειχθεί ως ουσιαστικό πεδίο διεκδικήσεων και αντιστάσεων ενάντια στους νεοφιλελεύθερους μετασχηματισμούς των πόλεων από τη δεκαετία του '90, στα πλαίσια της παρούσας συγκυρίας το «τοπικό» αναδύεται ως προνομιακό πεδίο πολιτικής σκέψης και δράσης που ενσωματώνει με μεγάλη ένταση τις επιπτώσεις της κρίσης καθώς και τις μελλοντικές δυνατότητες και προοπτικές. Στις παρουσιάσεις της συγκεκριμένης ενότητας συζητήθηκε η σημασία που αποκτά η κοινωνική στήριξη και αλληλεγγύη στο επίπεδο της καθημερινότητας και στην κλίμακα της γειτονιάς και η διαπλοκή κοινωνικο-πολιτικού και χωρικού στις τοπικές δράσεις. Παράλληλα, η αναφορά στην οργανωτική μορφή των πρωτοβουλιών και η σχέση τους με τους θεσμούς έθεσε ερωτήματα σε σχέση με την ελευθερία δράσης και με την πιθανότητα επιτυχίας και συνέχειας, και ανέδειξε τοπικές και συλλογικές διαφοροποιήσεις. Στον σχολιασμό της, η Ντίνα Βαϊού υπογράμμισε τη σημασία του «τοπικού» ως «ενδιάμεσης» κλίμακας, ως μιας κλίμακας σωματοποίησης της εμπειρίας, στην οποία οι ανισότητες, που βαθαίνουν με την κρίση, βιώνονται πιο άμεσα, επισημαίνοντας την ανάγκη ουσιαστικής εισδοχής στη συζήτηση και στη δράση στο τοπικό επίπεδο του πρίσματος του φύλου και της εθνικότητας.

Στα πλαίσια του εργαστηρίου πραγματοποιήθηκε μια δημόσια εκδήλωση που εστίασε στον ρόλο των κοινωνικών κινημάτων στην αντιμετώπιση και υπέρβαση της κρίσης, με προσκεκλημένους ομιλητές την Margit Mayer, τον Boaventura de Sousa Santos και τον David Harvey. Η Mayer άνοιξε τη συζήτηση με μία επισκόπηση της διαδικασίας νεοφιλελευθεροποίησης των πόλεων, αναλύοντας αρχικά την καταστροφή των υποδομών της κεϋνσιανής πόλης, καθώς και τη χρήση του θεάματος και των «δημιουργικών τάξεων» ως φτηνού τρόπου αστικής ανάπτυξης, και σχολιάζοντας στη συνέχεια τις εσωτερικές αντιφάσεις των κινη-

μάτων και των μετώπων αντίστασης. Ο de Sousa Santos αναφέρθηκε στις εμπειρίες που έχουν αποκτηθεί από τα κοινωνικά κινήματα στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και περιέγραψε την Ευρώπη ως ένα αμάλγαμα από πολλές Ευρώπες, τονίζοντας ιδιαίτερα τη σημασία που έχει η αποκατάσταση νέων συσχετισμών ανάμεσά τους. Ως τρεις βασικότερες αρχές για την οικοδόμηση του νέου πολιτικού παραδείγματος ανέδειξε την εμβάθυνση της δημοκρατίας, την απο-εμπορευματοποίηση και την απο-αποικιοποίηση.

Τέλος, ο Harvey ανέδειξε την κεντρική σημασία των νέων μορφών άσκησης πολιτικής από τα κάτω, από τα κοινωνικά κινήματα, καθώς και τη σημασία που έχει η διαμόρφωση και νοηματοδότηση ενός πολιτικού προγράμματος για τον κόσμο στον οποίο θέλουμε να ζήσουμε, με δεδομένη την παρούσα καπιταλιστική αναδιάρθρωση και τις αντιφάσεις του καπιταλισμού. Η αναζήτηση νέων οργανωτικών μορφών, η ευελιξία στην κλίμακα διεξαγωγής των αγώνων και η ανάγκη διαμόρφωσης ενός πολιτικού προγράμματος που θα μπορεί να ενώσει τη μεγάλη πλειοψηφία του κόσμου ήταν κάποια από τα βασικά σημεία σκέψης που πρότεινε. Στα πλαίσια της συγκεκριμένης εκδήλωσης, άνοιξε μεταξύ άλλων και η συζήτηση για τη χρησιμότητα του γεωγραφικού προσδιορισμού της «νότιας Ευρώπης», της πιθανότητας διεύρυνσης των αναλύσεων και αναζήτησης συμμαχιών στον Ευρω-Μεσογειακό χώρο, αλλά και της ανάγκης να αγωνιστούμε για μια «άλλη» Ευρώπη.

Το εργαστήριο έκλεισε με μία ενότητα συμπερασμάτων / συζήτησης στην κατεύθυνση της δικτύωσης και συγκρότησης συμμαχιών. Όχι τόσο η σύγκριση, αλλά η διαμόρφωση ενός πλαισίου «μετάφρασης» και επικοινωνίας των διαφορετικών εμπειριών της κρίσης και των αντιστάσεων στις πόλεις της νότιας Ευρώπης, με στόχο τη διαμόρφωση κοινής γλώσσας και κοινού πεδίου κατανόησής τους, ήταν και είναι ουσιαστικό βήμα για την επεξεργασία κοινών διεκδικήσεων και πρακτικών. Σε αυτή την προοπτική, το εργαστήριο θεωρήθηκε από όλους τους συμμετέχοντες ως πολύ σημαντική και δυνάμει «παραγωγική» εμπειρία.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

- 1 Οι παρουσιάσεις και τα υλικά του εργαστηρίου έχουν αναρτηθεί στην ιστοσελίδα: <http://urbanrise.net/>.